

Kompendium wiedzy o dwujęzyczności w przedszkolu – wszystko, co zawsze chcieliście wiedzieć na temat dwujęzyczności

www.bilingual.com.pl

Co to jest wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu i w szkole?

Termin „wychowanie dwujęzyczne” oznacza – w przeciwieństwie do tradycyjnych metod wczesnego nauczania języka obcego – taką organizację procesu dydaktycznego w przedszkolu i w szkole, w której język drugi jest obok języka ojczystego dzieci (lub nawet zamiast niego) środkiem przekazu informacji, wiedzy i środkiem komunikacji. Bilingwalne programy wzbogacające opierają się na koncepcji zastosowania języka drugiego, z którym dzieci nie miały do czynienia ani w domu, ani w swoim dalszym otoczeniu, jako języka instrukcji i komunikacji w przedszkolu, a potem w szkole. Bez jakichkolwiek negatywnych skutków dla rozwoju swojego języka ojczystego dzieci w wyniku uczestniczenia w takim programie powinny „wzbogacić się” o znajomość tego nowego języka. Istnieje wiele rodzajów takich programów. Ich najbardziej „radykałną” formą jest *early total immersion*, w której dzieci w momencie rozpoczęcia edukacji przedszkolnej „zanurzone” są w 100% w języku drugim. Staje się on od tej chwili jedynym językiem komunikacji w przedszkolu, jedynym językiem, w którym wychowawcy formułują swoje wypowiedzi skierowane do dzieci. Oczywiście dzieci, które po raz pierwszy spotykają się z tym językiem, używają początkowo w kontaktach z wychowawcami swojego pierwszego języka (dlatego bardzo ważne jest, aby wychowawcy znali język ojczysty dzieci przynajmniej w stopniu umożliwiającym im ich zrozumienie), stopniowo rozwijając najpierw sprawności rozumienia wypowiedzi drugiego języka, a następnie także sprawności mówienia. Okres, w którym dzieci formułują chętniej swoje wypowiedzi w pierwszym języku, może trwać nawet do dwóch lat. Alternatywą wczesnej całkowitej immersji jest immersja częściowa (*early partial immersion*). W tym programie język drugi jest używany jako środek komunikacji i interakcji w przedszkolu w co najmniej 50% wszystkich sytuacji komunikacyjnych, a w pozostałych sytuacjach – język ojczysty dzieci.

Czy dwujęzyczność w przedszkolu jest w ogóle możliwa?

Istnieje wiele różnych rodzajów dwujęzyczności. Np. w rodzinie dwujęzycznej dziecko może rozwinąć swoje kompetencje w obydwu językach na takim samym poziomie – mówimy wtedy o dwujęzyczności zrównoważonej. Jednak taka dwujęzyczność występuje w rzeczywistości dość rzadko. O wiele częściej mamy do czynienia z **dwujęzycznością funkcjonalną**. W tym przypadku, w zależności m.in. od momentu, rodzaju i intensywności kontaktu z obydwoma językami, poszczególne sprawności językowe w jednym i drugim języku są rozwinięte w różnym stopniu, tak iż jeden z nich staje się „językiem słabszym”, a drugi - „językiem dominującym”. Niemniej jednak kompetencja w obydwu językach jest tak wysoka, że pozwala na swobodne funkcjonowanie w obydwu językach zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym. Przedszkole dwujęzyczne może z powodzeniem stworzyć **podstawy rozwoju dwujęzyczności funkcjonalnej**. Należy jednak pamiętać o tym, że może się ona rozwinąć pod warunkiem kontynuacji edukacji bilingwalnej w szkole.

Czy wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu jest kosztowne?

Nie tak bardzo, jak by się mogło wydawać na pierwszy rzut oka. W porównaniu z przedszkolem jednojęzycznym dodatkowy koszt może stanowić zatrudnienie dodatkowego wychowawcy – jeśli grupą dwujęzyczną opiekuje się dwóch wychowawców w myśl zasady „jedna osoba – jeden język”, kiedy to jedna osoba zwraca się do dzieci i używa w kontaktach z nimi tylko języka ojczystego, zaś druga – tylko języka drugiego. Jeśli grupą dwujęzyczną opiekuje się jedna osoba, legitymująca się znakomitą znajomością obydwu języków, umożliwiającą stosowanie obydwu języków (lub tylko języka drugiego) jako narzędzi komunikacji w przedszkolu, to koszt ten jest już znacznie mniejszy, choć zapewne osoba taka powinna otrzymywać wyższe wynagrodzenie ze względu na swoje rozległe kompetencje. Dodatkowe koszty mogą powodować także materiały dydaktyczne niezbędne w procesie nauki języka drugiego: książki i czasopisma dla dzieci w języku drugim, filmy video i DVD, gry planszowe, kasety audio, płyty CD itp.

Jak dziecko uczy się języka obcego?

Cały okres przedszkolny jest okresem intensywnego rozwoju języka ojczystego dzieci. W tym przedziale wiekowym dzieci uzyskują pełną kontrolę nad prawidłową wymową wszystkich dźwięków swojego pierwszego języka, jego składnią i morfologią. Proces ten uznaje się za zakończony dopiero w wieku około 7 lat. W procesie tym dzieci wykorzystują swoje naturalne, wrodzone „zdolności uczenia się języka”, uczestnicząc w komunikacji językowej z osobami dorosłymi i rówieśnikami.

Te same „zdolności” dzieci mogą wykorzystać, ucząc się drugiego języka. Aby proces ten został uruchomiony, dziecko musi być „zanurzone” w drugim języku – słyszeć naturalne, autentyczne wypowiedzi sformułowane w tym języku, mieć okazję do naśladowania wypowiedzi dorosłych i aktywnie uczestniczyć w interakcji językowej. Jeśli dziecko będzie otrzymywać ze swojego otoczenia wystarczająco dużo bodźców w postaci interesujących, sensownych komunikacyjnie i zrozumiałych na podstawie kontekstu sytuacyjnego i komunikacyjnego wypowiedzi językowych, to – podobnie jak w rodzinie dwujęzycznej – będzie miało szansę rozwinąć swoją dwujęzyczność.

Na czym polega nauka języka obcego w przedszkolu?

Określenie „nauka języka obcego/drugiego” w przedszkolu w programach wychowania dwujęzycznego jest mylące. Tak naprawdę nie chodzi tu bowiem o „naukę języka” w sensie poznawania i przyswajania pewnego zasobu słownictwa i struktur językowych. Chodzi tu raczej o to, że język drugi staje się obok języka ojczystego dzieci narzędziem ich ogólnego rozwoju poznawczego, intelektualnego, społecznego i emocjonalnego. Dzieci poznają dzięki drugiemu językowi swoje otoczenie i świat, gromadzą doświadczenia i wiedzę o sobie i swoim środowisku. Dzieje się to w konfrontacji z naturalnymi wypowiedziami drugiego języka, interesującymi treściami i poprzez integrację działań językowych z czynnościami, które dzieci obserwują i w których aktywnie uczestniczą. Dzieci w wieku przedszkolnym rozwijają swoje kompetencje językowe:

- naśladowując wypowiedzi dorosłych,
- ucząc się wielu rzeczy na pamięć,
- samodzielnie rekonstruując system języka drugiego na podstawie rozumienia naturalnych, sensownych komunikacyjnie wypowiedzi językowych.

NAUCZANIE JĘZYKA OBCEGO W PRZEDSZKOLU JEST RACZEJ NAUCZANIEM TREŚCI POPRZEZ JĘZYK OBCY, A NIE NAUCZANIEM SŁOWNICTWA I GRAMATYKI.

Czy dzieci, aby nauczyć się drugiego języka, muszą być szczególnie uzdolnione?

Wręcz przeciwnie. Okres życia dziecka do ukończenia około 6 lat jest okresem szczególnie korzystnym dla nauki języków. Programy wychowania dwujęzycznego są dlatego tak obiecujące, że wykorzystują wczesne lata życia i dają dzieciom możliwość wykorzystania naturalnych, wrodzonych zdolności przyswajania mowy. Takie zdolności posiadają wszystkie dzieci, które w tym okresie uczą się przecież intensywnie swojego pierwszego języka. Nauka drugiego języka, jak pokazują to liczne badania naukowe, dodatkowo wpływa pozytywnie na rozwój języka ojczystego dzieci i rozwój ich inteligencji. Język drugi jako język komunikacji i instrukcji w przedszkolu wpływa stymulująco na dziecięce zdolności rozwiązywania problemów i kreatywnego myślenia, nawet jeżeli jest słabszym językiem dziecka.

Jak funkcjonują grupy dwujęzyczne?

Grupy dwujęzyczne funkcjonują w przedszkolu tak samo, jak grupy jednojęzyczne. Jedyna istotna różnica polega na tym, że w grupie dwujęzycznej część zajęć przedszkolnych odbywa się w języku drugim. Język drugi powinien być narzędziem komunikacji co najmniej 50% wszystkich sytuacji komunikacyjnych w przedszkolu – nie tylko zajęć dydaktycznych, ale także sytuacji „codziennych”, takich jak mycie rąk, sprzątanie zabawek, wspólne wyjście na spacer. W idealnym przypadku grupą dwujęzyczną opiekuje się dwóch wychowawców – wedle zasady „jedna osoba – jeden język” jeden z wychowawców używa w kontaktach z dziećmi tylko języka polskiego, zaś drugi – tylko języka drugiego (dzieci oczywiście mogą się zwracać także do tego wychowawcy w swoim języku ojczystym – musi więc on rozumieć wypowiedzi sformułowane w tym języku – por. Jakie kompetencje powinni posiadać wychowawcy w programach wychowania dwujęzycznego?). W przypadku, gdy grupą dwujęzyczną opiekuje się tylko jedna osoba, to musi ona sama zdecydować, kiedy używa języka polskiego, a kiedy języka drugiego. Użycie języka drugiego może być związane z porą dnia (np. przed południem), z określoną dziedziną (np. zajęcia plastyczne) lub określoną czynnością (np. zabawy ruchowe). Najważniejsze jest przy tym, aby zmiana języków była dokonywana zawsze konsekwentnie, tak aby dzieci mogły powiązać dany typ sytuacji komunikacyjnych z danym językiem.

Jakie metody nauczania języka obcego są odpowiednie dla dzieci w wieku przedszkolnym?

Ze względu na to, iż w okresie przedszkolnym dzieci wciąż intensywnie uczą się swojego pierwszego języka oraz intensywnie rozwijają swoje zdolności poznawcze, proces nauczania języka drugiego nie może opierać się ani na znajomości języka pierwszego, ani na pewnych sprawnościach intelektualnych, takich jak umiejętność logicznego myślenia, koncentracja, czy pamięć. Nauka drugiego języka nie może opierać się także na zdolnościach analizy zjawisk językowych i świadomości istnienia reguł gramatycznych, bo pojawiają się one dopiero w wieku około 10 lat. Proces nauczania języka drugiego w przedszkolu musi być skonstruowany tak, aby dalece naśladował warunki naturalnego rozwoju językowego w rodzinie lub środowisku bilingwalnym. Dlatego odpowiednimi metodami nauczania są m.in.:

- nauka poprzez naśladowanie i częste powtarzanie (np. dzieci bardzo lubią słuchać wielokrotnie tych samych historyjek, bajek, opowiadań),

- intensywne zastosowanie pomocy audiowizualnych (ilustrujących i wspomagających rozumienie wypowiedzi językowych),
- różnorodność i bogactwo wypowiedzi językowych i form aktywności,
- wykorzystanie różnego rodzaju czynności: manualnych, motorycznych i in. (taniec, pantomima, scenki teatralne, zabawy ruchowe, rysowanie, wyklejanie itp.),
- uczenie się wszystkimi zmysłami, poprzez zabawę i własne działanie i doświadczenie (np. projekty),
- uczenie się poprzez rozwiązywanie problemów poznawczych (zagadki, rebusy itp.),
- intensywne szkolenie wymowy i intonacji poprzez zastosowanie rymu, rytmu, taktu i melodii (piosenki, wyliczniki, wierszyki itp.),
- nauka poprzez konfrontację z naturalnymi i sensownymi wypowiedziami językowymi, nie upraszczanymi pod względem językowym, lecz odpowiednimi do wieku dzieci pod względem tematów i treści,
- nauka w powiązaniu z sytuacją, w odniesieniu do środowiska dzieci i znanych im zjawisk (np. pogoda, pory roku, rośliny, zwierzęta itd.),
- rezygnacja z korekty błędów w postaci „wytykania” form błędnych, lecz tylko na zasadzie powtarzania form prawidłowych (podobnie jak to ma miejsce w procesie nauki pierwszego języka w rodzinie).

Czym różni się wychowanie dwujęzyczne od tradycyjnych metod wczesnego nauczania języka obcego?

Najważniejsza różnica polega na tym, że w tradycyjnych metodach nauczania języka obcego język ten jest przedmiotem, obiektem nauki, natomiast w procesie wychowania dwujęzycznego – jest narzędziem komunikacji i interakcji w przedszkolu. W tradycyjnych metodach nauczania języka obcego chodzi o to, aby znaleźć jak najbardziej efektywny sposób, w jaki dziecko może przyswoić pewien zasób słów i zwrotów językowych. W procesie wychowania dwujęzycznego dziecko oczywiście także rozwija swoje kompetencje językowe, ale rozwój słownictwa i struktur językowych jest niejako „jedynie” produktem ubocznym rozwoju intelektualnego dziecka, rozwoju jego wiedzy o świecie, o sobie i swoim otoczeniu, nie zaś celem nauki samym w sobie. Badania naukowe prowadzone na całym świecie potwierdzają fakt, że taki właśnie sposób jest najskuteczniejszą metodą nauki drugiego języka i jego efekty na dłuższą metę znacznie przewyższają osiągnięcia uzyskiwane przez uczących się w tradycyjnych programach nauczania języka obcego.

Czy nauczać dzieci gramatyki?

Nie. Formalne nauczanie gramatyki dzieci w wieku przedszkolnym nie ma sensu. Dzieci uzyskują świadomość istnienia reguł gramatycznych w języku dopiero około 10 roku życia. Wcześniej uczą się języka naśladowując wypowiedzi dorosłych i samodzielnie „rozgryzając” kod językowy na podstawie naturalnych wypowiedzi, które słyszą w swoim otoczeniu. Aby było to możliwe, wypowiedzi w drugim języku muszą być bardzo zróżnicowane, bogate, a przede wszystkim autentycznie komunikacyjne i zrozumiałe dla dzieci na podstawie kontekstu sytuacyjnego, w którym występują. Nie powinny być natomiast nadmiernie upraszczane pod względem językowym, a jedynie dostosowane do dziecięcych doświadczeń, wiedzy i możliwości poznawczych. Wbrew

pozorem dzieci mogą się więcej nauczyć, słuchając dłuższych i trudniejszych, ale fascynujących historii, niż powtarzając wciąż te same proste konstrukcje zdaniowe.

Ile kontaktu z językiem obcym potrzeba, aby dziecko stało się dwujęzyczne?

Oczywiście jak najwięcej. Gdy kontakt z obydwojema językami jest jak najbardziej zrównoważony, dzieci mają szansę rozwinąć swoją dwujęzyczność, podobnie jak to się dzieje w rodzinie lub środowisku dwujęzycznym. W programach dwujęzycznego wychowania przedszkolnego mamy do czynienia w większości przypadków z dziećmi pochodzącymi z jednojęzycznych, polskich, rodzin, dla których przedszkole stanowi jedyny kontakt (oczywiście oprócz mediów) z językiem drugim. W takiej sytuacji największe szanse rozwoju kompetencji bilingwalnej daje program całkowitego zanurzenia w języku drugim (*early total immersion*), kiedy to jest on używany w przedszkolu w 100% sytuacji komunikacyjnych. W programie *early partial immersion*, gdy język drugi używany jest w co najmniej 50% sytuacji komunikacyjnych w przedszkolu, dzieci rozwijają lepiej sprawności rozumienia wypowiedzi języka drugiego niż sprawności ich tworzenia (mówienia). Należy przy tym pamiętać, iż możliwie jak najbardziej intensywny i wszechstronny kontakt z językiem drugim prowadzi do lepszej jego znajomości. Ważne jest to, aby dzieci otrzymywały możliwie dużo bodźców językowych z różnych źródeł, a oferta językowa była różnorodna, bogata i interesująca dla dzieci z punktu widzenia ich potrzeb i możliwości poznawczych.

Czy dzieci dwujęzyczne są opóźnione w rozwoju mowy?

Badania naukowe nad rozwojem językowym dzieci jedno- i dwujęzycznych dają na to pytanie odpowiedź przeczącą. Rozwój językowy bilingwalnego dziecka przebiega zasadniczo równolegle w obu językach, nawet wtedy, gdy drugi język nie jest używany w kontaktach z dzieckiem od samego początku. W sprzyjających warunkach, tzn. gdy kontakt dziecka z obydwojema językami jest wystarczający, dziecko osiąga w wieku około 4-5 lat porównywalną kompetencję w obydwu językach. Często bywa tak, że dziecko pod wpływem różnych czynników (przede wszystkim rodzaju i intensywności kontaktów z każdym z języków, a także czynników emocjonalnych – stosunku dziecka do poszczególnych osób posługujących się w kontaktach z nim danym językiem, potrzeby komunikacji itd.) dziecko „wybiera” zwykle jeden z języków jako swój język dominujący, zaś drugi – jako język słabszy. Jednak w warunkach sprzyjających rozwojowi obydwu języków każde dziecko, niezależnie od swoich indywidualnych predyspozycji, czy tzw. „zdolności językowych” może rozwinąć pełną kompetencję bilingwalną. Wczesny kontakt dziecka z więcej niż jednym językiem nie przynosi więc żadnych negatywnych skutków dla jego rozwoju językowego.

Czy dzieci dwujęzyczne mieszają oba języki?

Tak, w pierwszych dwóch latach wychowania dwujęzycznego często dochodzi do mieszania przez dziecko obu języków. Zjawisko to nosi nazwę *code-mixing*. Dzieje się tak dlatego, że dziecko dość późno zyskuje świadomość istnienia dwóch różnych systemów językowych. Jednakże w późniejszym okresie dziecko na ogół nie ma problemów z wyborem danego języka w zależności od osoby partnera komunikacyjnego i sytuacji komunikacyjnej.

Czy i w jaki sposób dwujęzyczność wspiera rozwój inteligencji i zdolności poznawczych dzieci?

Tak, dwujęzyczność ma pozytywny wpływ na zdolności poznawcze i inteligencję człowieka, choć nie w sensie wyższego ilorazu inteligencji. Osoby dwujęzyczne mają „przewagę” przede wszystkim w zakresie kreatywnego myślenia i „elastyczności poznawczej” – rozwiązywania problemów. Cechuje je także większa wrażliwość na wszelkie zjawiska językowe, potrafią też lepiej analizować swoją wiedzę i język oraz kontrolować procesy przetwarzania informacji językowej.

Czy istnieją dowody na to, że dwujęzyczność wspiera rozwój inteligencji i zdolności poznawczych dzieci? Tak, stanowią je liczne badania naukowe prowadzone na całym świecie.

Kiedy i jak używać języka obcego w przedszkolu?

W przedszkolu dwujęzycznym obowiązują te same zasady, co w przedszkolu jednojęzycznym. Działa ono na podstawie tych samych przepisów prawnych, realizuje te same cele wychowawcze i jest zorganizowane w ten sam sposób. Język drugi jest więc używany w taki sam sposób – jako język komunikacji i interakcji w przedszkolu i jako narzędzie przekazywania wiedzy – i w takich samych (ale nie w tych samych) sytuacjach, w jakich używany jest język pierwszy. Aby przedszkole można było nazwać bilingwalnym, język drugi musi być używany w co najmniej 50% wszystkich sytuacji „codziennych” (takich jak: powitanie w przedszkolu, pożegnanie, mycie rąk przed posiłkami, sprzątanie zabawek, wspólne zabawy, spacery itd.) i dydaktycznych (zajęcia plastyczne, muzyczne, ruchowe itp.). Wychowanie dwujęzyczne nie wymaga stosowania specjalnych metod, technik, czy form pracy z grupą, niemniej jednak sytuacja uczenia się musi być ukształtowana w taki sposób, aby jak najbardziej ułatwić dziecku przyswojenie nowego języka:

- wypowiedzi języka drugiego muszą być zawsze ściśle powiązane z sytuacją komunikacyjną, tak aby znaczenie wyrażenia językowego było dla dzieci jasne na podstawie kontekstu, w którym zostały użyte,
- wypowiedzi językowe powinny być zawsze wspomagane w sposób niejęzykowy (dzięki pomocom wizualnym: przedmiotom z najbliższego otoczenia dziecka, zabawkom, obrazkom itp.),
- użycie języka drugiego powinna cechować duża liczba powtórzeń, a towarzyszyć im powinna bogata mimika i gestykulacja,
- wypowiedzi językowe, tematy i treści muszą być dostosowane do potrzeb i możliwości poznawczych dzieci,
- nie należy powtarzać tych samych treści w języku pierwszym i drugim.

Należy także pamiętać o tym, że w przedszkolu dwujęzycznym obowiązuje zasada pierwszeństwa treści nad celami językowymi – ogólny rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny dziecka jest ważniejszy niż osiągnięcie przez nie danego poziomu kompetencji językowej. Należy pamiętać także o tym, że rola wychowawców w procesie nauki języka drugiego nie ogranicza się do prezentacji „idealnego” wzorca do naśladowania, lecz stanowi zaproszenie dla dzieci do podejmowania interakcji komunikacyjnej.

W jakich sytuacjach używać języka obcego w przedszkolu?

Język drugi może być używany w przedszkolu we wszystkich sytuacjach komunikacyjnych, podobnie jak pierwszy język dziecka.

Mogą to być sytuacje „codzienne”, powtarzające się w przedszkolu każdego dnia, którym towarzyszą rutynowe wyrażenia językowe: powitanie dzieci w przedszkolu, pożegnanie, spożywanie posiłków, sprzątanie zabawek, wspólne wyjścia na spacer, objaśnianie zasad obowiązujących w przedszkolu, zakazów, nakazów itp.

Mogą to być także sytuacje dydaktyczne, podczas których dzieci zdobywają nowe umiejętności nie-językowe i wiedzę o sobie i o swoim otoczeniu, np.:

- zajęcia tematyczne, poświęcone omawianiu zagadnień **przyrodniczych**: pogoda, pory roku, rośliny, zwierzęta; **społecznych**: rodzina, codzienne prace domowe, spędzanie czasu wolnego, hobby, pierwsze zasady ruchu drogowego, tradycje i zwyczaje świąteczne; **matematycznych**: poznawanie kształtów prostych figur geometrycznych, podstawowych pojęć matematycznych (wielkość, czas, ciężar), liczby od 0-10 itd.
- zajęcia plastyczne,
- zajęcia sportowe: gry i zabawy ruchowe, zabawy taneczne, rytmika itd.
- zajęcia muzyczne
- zajęcia językowe: rozpoznawanie liter, pierwsze próby czytania i pierwsze próby pisarskie, gromadzenie słownictwa na dany temat w zabawie, łączenie aktywności kreatywnej dziecka z jego aktywnością językową (np. „narysuj coś, a potem o tym opowiedz...”).

Zastosowanie języka drugiego jako języka instrukcji i przekazywania wiedzy w sytuacjach codziennych i dydaktycznych w przedszkolu oznacza to, że zawsze (oprócz zajęć językowych) treści posiadają pierwszeństwo nad celami językowymi – pierwszorzędne znaczenie ma zdobywanie przez dzieci umiejętności nie-językowych (poznawczych, ruchowych, manualnych itd.), zaś rozwój sprawności językowych jest niejako „produktem ubocznym” tego procesu.

Czy dzieci rozumieją, kiedy wychowawca zwraca się do nich w języku obcym?

Tak, o ile rozumieją sytuację komunikacyjną, w której pojawia się dana wypowiedź. Jeśli użycie języka i interakcja językowa mają konkretny i zrozumiały dla dziecka kontekst sytuacyjny i są powiązane z konkretnymi działaniami, to dzieci na ogół nie mają żadnych problemów z zaakceptowaniem obecności nowego języka i bardzo szybko „rozpracowują” znaczenie wyrażen językowych. Dzieje się tak dlatego, że takie warunki nauki języka drugiego odpowiadają w dużej mierze warunkom przyswajania języka ojczystego i dzieci mogą stosować w nim (oczywiście nieświadomie) te same strategie, które stosowały ucząc się swojego pierwszego języka i które należą do ich wrodzonego „wyposażenia” językowego.

Jakie kompetencje powinni posiadać wychowawcy w programach wychowania dwujęzycznego?

Sukces programu wychowania dwujęzycznego niewątpliwie opiera się przede wszystkim na kwalifikacjach wychowawców biorących udział w projekcie. Wychowawcy powinni posiadać następujące kompetencje:

- kompetencje pedagogiczne – wykształcenie pedagogiczne uprawniające ich do pracy z dziećmi;

- kompetencje językowe – bardzo dobrą znajomość języka drugiego, aby swobodnie móc się nim posługiwać jako językiem komunikacji w przedszkolu oraz
- dobrą znajomość języka ojczystego dzieci, aby rozumieć wypowiedzi dzieci formułowane przez nie w tym języku, a skierowane do wychowawców;
- kompetencje dydaktyczne – wiedzę o procesach przyswajania języka drugiego w przedszkolu.

Czy dzieci kopiują błędy językowe wychowawców?

Nie. To prawda, że dzieci w wieku przedszkolnym uczą się bardzo dużo przez naśladowanie, dlatego mogą do pewnego stopnia imitować pewne cechy wymowy wychowawców i typowe dla nich wyrażenia. Jednakże proces rozwoju językowego polega przede wszystkim na tym, że dzieci w konfrontacji z naturalnymi wypowiedziami i sytuacjami komunikacyjnymi **samodzielnie** „rozpracowują” system językowy. W procesie tym tworzą własne hipotezy na temat drugiego języka, które weryfikują we wszystkich dostępnych im źródłach języka. A przecież wychowawca nie jest jedynym takim źródłem. Dlatego bardzo ważne jest zapewnienie dzieciom jak najbardziej różnorodnego i bogatego kontaktu z językiem drugim, np. poprzez media: książki i inne wydawnictwa, płyty, kasety, czy filmy, a także dzięki kontaktom z innymi osobami niż wychowawcy, które posługują się w kontaktach z dziećmi językiem drugim.

Jak dużo języka obcego dziecko może opanować w przedszkolu?

Odpowiedź na to pytanie jest niezwykle trudna i złożona. Należy pamiętać, że wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu może być traktowane tylko jako **wczesny początek** procesu nauki języka drugiego. Aby dzieci mogły osiągnąć wysoki poziom kompetencji w drugim języku – poziom dwujęzyczności funkcjonalnej – edukacja dwujęzyczna musi być kontynuowana także w szkole.

W przedszkolu dwujęzycznym nie ma miejsca formalna nauka drugiego języka. Język drugi nie jest przedmiotem nauczania, lecz środkiem komunikacji i ogólnego rozwoju poznawczego dzieci. Dlatego w przedszkolu dwujęzycznym nie stosuje się kontroli osiągnięć w postaci tradycyjnych testów gramatycznych i leksykalnych, a wyniki dzieci nie są porównywane z wynikami innych dzieci. Ma to miejsce dopiero w szkole. Z tego względu kontrola osiągnięć w drugim języku w przedszkolu stanowi dość duży problem. Właściwie jedyną możliwością oceny osiągnięć dzieci jest długofalowa obserwacja i opis ich aktywności językowej. Ponieważ nauka języka drugiego w przedszkolu dwujęzycznym to przede wszystkim rozwój sprawności rozumienia i wyrażania treści w języku drugim, obserwacja ta może dotyczyć:

- akceptacji przez dzieci obecności języka drugiego w przedszkolu,
- fizycznych oznak rozumienia wypowiedzi w języku drugim przez dzieci (np. prawidłowe wykonywanie poleceń),
- reakcji niewerbalnych, reakcji w języku ojczystym, a także reakcji w języku drugim, świadczących o rozumieniu wypowiedzi w języku drugim przez dzieci,
- gotowości i umiejętności uczestniczenia we wspólnych zabawach, czynnościach, które odbywają się w języku drugim,
- poprawności wyuczonych i często powtarzanych wypowiedzi w języku drugim, takich jak wierszyków, piosenek, wyliczanek itp.,
- spontaniczności formułowania wypowiedzi w języku drugim przez dzieci,

- adekwatności wypowiedzi dzieci w języku drugim do sytuacji komunikacyjnej w przedszkolu.
- gotowości i umiejętności rozwiązywania problemów przy pomocy języka drugiego.

Należy przy tym pamiętać, iż tempo rozwoju językowego dzieci w wieku przedszkolnym jest bardzo indywidualne i nie należy wyciągać zbyt daleko posuniętych wniosków na podstawie wyników osiągniętych przez dziecko w trakcie jednorazowego badania.